

Na članek politologa Marjana Jarkoviča "Ni vse zlato, kar se (s podpisi) sveti" odgovarja s pojasnjevalnim člankom "Po vrsti kakor hiše v Trsti!" dr. Miran Mihelčič, soavtor predloga novega volilnega zakona, ki ga je spomladi 2013 s 5.700 podpisi v parlamentarno obravnavo vložila Zveza društev upokojencev Slovenije.

Marjan Jarkovič, politolog: **Ni vse zlato, kar se (s podpisi) sveti**

Poslanci so predstavniki celotnega ljudstva, ne zgolj določene skupine volivcev, ki so jih izvolili v volilnem okraju, kot meni Zdus.

Predlog sprememb Zakona o volitvah, s katero bi uvedli kombinirani volilni sistem, nima velike podpore.

Državni zbor (DZ) na današnji redni seji obravnava novelo zakona o volitvah v DZ, ki ga je 28. 3. 2014 v zakonodajni postopek vložila Zveza društev upokojencev Slovenije (Zdus) s podporo več kot 5000 volivk in volivcev. Gre za tako imenovano ustavno kategorijo ljudske iniciative kot načinom neposredne demokracije, po kateri 5000 volivcev lahko predlaga sprejetje zakona. O spremembi volilnega sistema je bilo prejšnji mandat veliko govora, saj sta spremembe volilnega sistema predlagali tudi Pozitivna Slovenije in Slovenska demokratska stranka. Ta je spet predlagala spremembo ustave, s katero bi uvedli dvokrožni večinski volilni sistem. Posvet o spremembah volilnega sistema je sklical predsednik države, o njem so razpravljali predsedniki parlamentarnih strank, DZ je organiziral javno predstavitev mnenj na to temo ... Kljub vsem aktivnostim pa parlamentarnim strankam v prejšnjem mandatu ni uspelo skleniti skupnega dogovora, ki bi bil sprejemljiv za vse. Ne glede na to je Zdus vztrajal v upanju, da bo nova sestava DZ njihov predlog podprla. A se je izkazalo, da dela račun brez krčmarja. Matično delovno telo DZ, ki je opravilo drugo obravnavo, je predlog zakona zavrnilo oziroma označilo za neprimerne za nadaljnjo obravnavo. To kaže, da se bo zakonodajna pot tega predloga danes končala. Zdus in avtorji zakona so omenjene odločitve poslancev označili za strankokracijo, strah političnih strank pred izgubo monopola, slabitvijo moči vodstva strank, ogroženostjo poslancev s kandidaturo neodvisnih kandidatov, sklicevali so se na voljo volivcev, ki da zavračajo politične stranke ipd.

Kopija ni izvornik, višji stroški volitev in močeradnje

Namesto da bi se Zdus in avtorji spopadli s pomanjkljivostmi in slabostmi svojega predloga zakona, so se zatekli v moraliziranje, kritiziranje in spodbujanje averzije do političnih strank ter idealiziranje (predmodernih) predstav o učinkih, ki naj bi jih imel njihov volilni sistem. Ni mogoče zanikati dejstva, da je v primeru, ko hočemo doseči sorazmerno predstavništvo in ko hočemo, da na volitvah nastopajo tudi kandidati posamezniki, to mogoče storiti tudi s kombiniranjem proporcionalnega in večinskega volilnega sistema. In da se zadnjemu približuje kombinirani volilni sistem, ki ga predlaga Zdus (pripravljen na podlagi nemškega volilnega sistema). Pri tem so pozabili omeniti, da njihov predlog ne pomeni popolne preslikave nemškega modela. Zadnji je doživel že več modifikacij, poleg tega je nemško ustavno sodišče tako leta 2008 kot tudi nazadnje leta 2012 razsodilo, da so nekateri elementi volilnega sistema v nasprotju z ustavo. Odgovorov na omenjena opozorila Zdus ni bil zmožen podati. Niti tega ni priznal, da čeprav se tudi v ZR Nemčiji polovica članov bundestaga voli po večinskem sistemu, ta ni privedel do tega, da bi bili izvoljeni tako imenovani neodvisni kandidati, kar naj bi ta sistem omogočal. Predlog Zdusa uvaja možnost volitev v dveh krogih. Predvidena možnost drugega kroga pa prinaša dodatne finančne posledice za državni proračun. Zdus jih je ocenil na zgolj 2,5 milijona evrov, vendar so potencialne finančne posledice precej višje. Stroški volitev leta 2011 so znašali 4,27 milijona evrov, stroški kombiniranega volilnega sistema za dva kroga volitev (če bi bil potreben v vseh 44 volilnih okrajih), bi znašali malo manj kot osem milijonov evrov, saj so stroški drugega kroga le nekoliko nižji od prvega. K temu je treba prišteti še dražje volilne kampanje in povračilo teh iz državnega proračuna. Edini prihranek, ki bi ga zagotovil kombinirani sistem, bi bili nižji stroški delovanja volilnih organov v okrajih; število bi se za polovico zmanjšalo. Predlog zakona, ki ga je prejšnji mandat pripravila PS, v tem pa Zaab, pa stroške volitev znižuje za najmanj 750.000 evrov, ne da bi bilo okrnjeno izvajanje volilne pravice. Zdus je pri pripravi svojega predloga zakona prezrl tudi kar dve odločbi ustavnega sodišča oziroma protiustavnosti, ki jih je to ugotovilo, in sicer odpravo pravne praznine glasovanja po pošti ter nediskriminatorno obravnavo invalidov. Poleg tega v njihovem volilnem sistemu kar mrgoli morebitnih novih protiustavnih rešitev. Na primer lista kandidatov bi se lahko uvrstila v DZ tudi brez doseganja štiriodstotnega volilnega praga, ki ga določa ustava. Nesorazmerno se omejuje pasivna volilna pravica pri kandidiranju v volilnih okrajih in enotah, uvaja se prepoved neodvisnih kandidatur bivšim članom političnih strank, favorizira uvrstitev neodvisnih kandidatov v drugi krog volitev ne glede na volilni rezultat ... Opozoriti je treba, da ustava dopušča omejitve splošne volilne pravice le zaradi varstva pravic drugih oziroma javne koristi ter zapoveduje enakost pred zakonom. Iz razprave o predlogu zakona je bilo mogoče zaznati, da se Zdus ne zaveda, da bi uvedba njihovega volilnega sistema zahtevala tudi spremembe načina financiranja političnih strank, volilne kampanje in priprave volilnih imenikov. Zdus je spregledal tudi pomembnost določitve novih volilnih enot in volilnih okrajev. To ne pomeni zgolj tehničnega opravila, ampak gre za prvovrstno politično vprašanje. Še posebno je pomembno za večinski del volitev, saj meje lahko vplivajo tudi na izid volitev. V teoriji na to opozarja pojav tako imenovanega močeradnja oziroma manipulacij z določanjem meja. Zadnje je zelo razširjen pojav, na primer v ZDA po vsakih volitvah, ko stran, ki zmaga, spreminja meje, da bi si izboljšala možnosti za zmago na naslednjih volitvah.

Skomine po predmoderni

Nasploh pa predstave Zdusa o učinkih predlaganega volilnega sistema in njihovo favoriziranje tako imenovanih neodvisnih kandidatov, vezanost kandidatov na zgolj volilni okraj in podobno pomenijo predmoderno pojmovanje predstavniške demokracije. V predstavniški demokraciji z reprezentativnim parlamentom in vlado politične stranke v interakciji z volivci in interesnimi skupinami izražajo in uresničujejo njihovo politično voljo in jo kot oblast vzpostavljajo z institutom volitev. Za člane parlamenta pa je uveden tako imenovani reprezentativni mandat. Ker so poslanci predstavniki vsega ljudstva, naj bi tudi ravnali v dobro celotnega ljudstva, in ne zgolj določene skupine volivcev, ki so jih izvolili v volilnem okraju, kot meni Zdus. Poslanec naj ne bi sledil posameznim interesom, kajti s tem bi se izničil pomen splošnega predstavništva oziroma 82. člena ustave. Zaradi tega se je DZ leta 2011 odločil, da župani ne sodijo vanj, saj so dolžni zastopati interese svojih občin, kar pa je v nasprotju s poslanskim mandatom. Predlog Zdusa tri leta po uvedbi nezdržljivosti za župane v DZ spet vnaša partikularnost interesov. To spominja na dobro znani delegatski sistem in glede na to, da državni svet predstavlja socialne, gospodarske, poklicne in lokalne interese oziroma posebne interese, bi bilo smiselno, da bi se Zdus osredotočil na njegovo sestavo, vlogo in način izvolitve.

Proporcionalni volilni sistem

Za sprejetje zakona, ki ureja volilni sistem, je potrebna dvetretjinska večina glasov vseh poslancev, pred tem pa je treba doseči široko družbeno in politično soglasje ter dodobra proučiti učinke in posledice predlaganih sprememb ter nanje pripraviti ustrezne odgovore. Zgolj poudarjanje, da gre za ljudsko iniciativo, in ponavljanje parol o tem, da volivci menda zavračajo strankarski sistem, ne odpravlja pomanjkljivosti in slabosti predlaganega volilnega sistema. In za konec. Predlog Zdusa sicer sledi ciljem, s katerimi bi se v skladu z 80. členom Ustave RS zagotovil odločilen vpliv volivcev na izvolitev poslancev, vendar na nepravi način. Ta cilj se lahko doseže tudi z že modificiranim, zdaj uveljavljenim in z ustavo skladnim proporcionalnim sistemom s preferenčnim glasovanjem, predvsem pa s še enkrat manjšimi finančnimi posledicami. Poleg tega je sedanji sistem že dodobra uveljavljen med volivci, predlagane modifikacije pa so bile večkrat preizkušene že na lokalnih volitvah in volitvah poslancev v evropski parlament. Takšen predlog na primer ponuja Zaab. Ta znotraj sprememb volilne zakonodaje predlaga ukinitve volilnih okrajev ter uvedbo absolutnega preferenčnega glasu, ki pomeni neposreden vpliv na izvolitev, saj bi bil izvoljen tisti poslanec v volilni enoti, ki bi dosegel največ preferenčnih glasov znotraj liste.

Nekatere stranke volivcem nočejo omogočiti dveh glasov, kar bi volivcem dalo odločilnejšo vlogo.

Volitve so namenjene zavestni izbiri ljudi, ki naj bi bili sposobni izpolniti potrebe državljanov ustrezno življenje in delo, ne pa naključna loterija za pridobitev in ohranjanje položajev, s katerih se lahko o(ne)mogoča priprava dobrih rešitev za nadaljnji razvoj družbe. Ustava RS v petem odstavku 80. člena pravi: »Poslanci, razen poslancev narodnih skupnosti, se volijo (v državni zbor, opomba avtorja) po načelu sorazmernega predstavništva ..., pri čemer imajo volivci odločilen vpliv na dodelitev mandatov kandidatom«. V tem členu se politične stranke ne omenjajo kot posrednik med volilnimi upravičenci in državnim zborom.

Navedeno je uvod v odgovor na prispevek Ni vse zlato, kar se (s podpisi) sveti, objavljen v Delu (21. 11. 2014) (v nad.: **OP**), povezan z izmenjavo pogledov na predlog kombiniranega (ali posebljenega sorazmernega) volilnega sistema za volitve poslancev v državnem zboru (ZVDZ-E, EPA 1082-VI). Tega je s ciljem uresničevanja navedenega člena pripravila Zveza društev upokojencev Slovenije (ZDUS), s podpisi pa ga je leta 2013 podprlo okoli 5700 državljanov – volilnih upravičencev. V predstavljeni optiki OP bi ta poskus predlagateljev kdo namreč utegnil dojeti kot škodljivo in nevarno početje.

Predlogi za izboljšave.

Veljavnemu sistemu volitev kritična javnost očita vsaj dve veliki pomanjkljivosti:

a) dogaja se, da z volilne glasovnice, na kateri so napisana imena kandidatov za državni zbor v volilnem okraju, ne pride v državni zbor noben poslanec. Na zadnjih volitvah je bilo takih volilnih okrajev 21 od 88, v njih pa je bilo na dan letošnjih volitev v državnem zboru 415.952 oziroma 24,28 odstotka vseh volilnih upravičencev;

b) razmerje med številom volilnih upravičencev v največjem volilnem okraju (Grosuplje) in najmanjšem volilnem okraju (Hrastnik) je kar 3,733. O več drugih slabostih sedanjega volilnega sistema je bilo v zadnjih treh letih govora na več posvetih, ki so očitano potrdili.

ZDUS je zato leta 2012 sestavil ekspertno skupino, ki je v ospredje svojega dela postavila uresničitev »odločilnega vpliva volivcev«. V času do objave OP je nastalo vsaj šest pomembnih gradiv oziroma zapisov razprav (v nad.: gradiva):

- Predlog ZDUS o zakonu o spremembah in dopolnitvah zakona o volitvah v državni zbor, vložen s 5350 preverjenimi podpisi v državni zbor dne 28. 3. 2013.
- Zapis prve obravnave o volilnih sistemih na dveh odborih državnega zbora z dne 5. 5. 2014, vključno z gradivi, ki so jih dostavili predlagatelji, tudi računalniško izdelano matematično simulacijo izidov, ki potrjuje, da je kombinirani volilni sistem v temelju sorazmerni sistem, čeprav se polovico, to je 44 poslancev od 88 v 44 volilnih okrajih izvoli po načelu absolutne večine v prvem ali drugem krogu.
- Mnenje zakonodajno-pravne službe državnega zbora z dne 13. 10. 2014.
- Amandmaji, ki smo jih je po pripombah ZPS pripravili v ZDUS, za drugo obravnavo v Odboru za notranje zadeve, javno upravo in lokalno samoupravo (ONZJULS) pa jih je v dneh 22. in 24. 10. 2014 predložila poslanska skupina Desus.
- Poročilo vlade RS o predlogu kombiniranega volilnega sistema z dne 22. 10. 2014.
- Zapis druge obravnave predloga o takem sistemu na ONZJULS dne 28. 10. 2014. Torej lepo po vrsti kakor hiše v Trsti! Od avtorja OP bi bilo zato upravičeno pričakovati, da v svojem zapisu zbere poudarke iz vseh gradiv od 1 do 6, in ne le iz tistih pod 3 in 5.

Manipulacije.

Avtor OP je (namenoma?!?) prezrl stališča predlagateljev v vsem dostopnih gradivih 2, 4 in 6. Prav na ta stališča kaže ob uporabljenih izrazih v OP, kot so »moraliziranje, kritizerstvo, spodbujanje averzije do političnih strank, protiustavnost, omejevanje pasivne volilne pravice, favoriziranje uvrstitev neodvisnih kandidatov v drugi krog volitev, močeradnje oziroma manipulacije z določanjem meja« usmeriti zainteresirane bralce. Tako si bo lahko vsakdo sam ustvaril mnenje o »nevarnih« poskusih predlagateljev, ki najbrž poskušamo z zbranimi podpisi podpore predlogu kombinirani volilni sistem preslepiti slovensko javnost in volivcem omogočiti, da si sami vol(i)jo vero in postave.

V OP je predlagateljem očitano, da v predlogu kombiniranega volilnega sistema niso odpravili že opaženih pomanjkljivosti sedanjega volilnega sistema (odprava pravnih praznin glasovanja po pošti, nediskriminatorna obravnava invalidov, podaljšanje roka za vlaganje kandidatur, določilo o trajanju volilne propagande, sistem volitev poslancev narodnih skupnosti, način financiranja strank in sprememba zakona o volilnih enotah). Predlagatelji o prvih petih vsebinah torej nismo naredili nekaj, kar bi morale narediti že dosedanje vlade in državni zbor! Ureditev zadnjih dveh vsebin pa je smiselno pogojena z zadostno podporo poslancev spremembi števila volilnih enot z osmih na enajst ter volilnih okrajev z 88 na 44 – vsak od volilnih okrajev bi imel vsaj enega poslanca – ter olajšanju možnosti izvolitve neodvisnih kandidatov oziroma kandidatov manjših list. Vse to je bilo do druge obravnave kombiniranega volilnega sistema na ONZJULS odprto. To nalogo bi ob zadostni podpori predlogu za kombiniran volilni sistem na ONZJULS seveda najlažje opravili v nadaljnjem skupnem delu predlagatelji, vlada in ZPS.

Dvoje ocen v OP pa vendarle zahteva odgovor. Prva je povezana s predlagateljevim »spodbujanjem averzije do političnih strank ter idealiziranjem (predmodernih) predstav o učinkih, ki naj bi jih imel« kombinirani volilni sistem. Kot eden od avtorjev predloga kombiniranega volilnega sistema nimam do strank nasploh nobenega odpora, saj jih imam za koristen del političnega sistema. Imam pa odpor do monopola strank, ki so si ga te v Sloveniji v resnici ustvarile mimo navedenega ustavnega določila, ter do načinov in posledic delovanja večine strank pri nas. Prav to delovanje bi z našimi »(predmodernimi) predstavami« radi demokratizirali ter pripomogli k ponudbi boljših strankarskih in nestranskih kandidatov. O tem, da volivci »menda zgolj zavračajo strankarski sistem«, pa dokazujejo izidi več anket (nad 30 odstotkov volivcev noče voliti strank) in tudi letošnje lokalne volitve županov.

Zdaj pa še h »kronskemu dragulju« nasprotnikov (»stroškovno bohotnega«?) predloga ZDUS, to je k navedbi višjih stroškov volitev (približno štiri milijone evrov po oceni v OP), ki bi jih z zanesljivim drugim krogom izbire 44 poslancev povzročil kombiniran volilni sistem. Za prvotno oceno višine stroškov, predstavljeno že ob utemeljitvi predloga, smo pri volilni komisiji RS poiskali podatek o preteklih stroških volitev. Dejstvo pa je, da smo na tehtnico višjih stroškov volitev postavili tudi boljšo kakovost sestave državnega zbora, izbrane ob precej večjem vplivu volivcev na izbiro poslancev. Državljeni lahko sami presodijo, kdo ima večji vpliv na kakovost njihovega življenja, ali predsednik države in župani številnih občin, ki so praviloma prav tako voljeni v dražjem dvokrožnem sistemu, ali poslanci državnega zbora in od njih izvoljena vlada.

Vloga volivcev

Avtorju OP je očitno blizu predlog Zaaba o sorazmernem volilnem sistemu s prednostnim glasom, ki naj bi stroške volitev v državni zbor znižal za 750.000 evrov. Pri tem pa seveda omogoča način izbire poslancev strank, ki pa v že predloženi obliki odločilnega vpliva volivcev (od volivcev v sedanjih volilnih okrajih še bolj odtujenih poslancev, saj predlog Zaaba volilne okraje ukinja!) ob približno 120 kandidatih na volilni glasovnici ne zagotavlja izvolitve poslanca v volilne okraje z absolutno večino. S predlogom kombiniranega volilnega sistema se nadalje zavzemamo, da mora pri dodeljevanju dodatnih 44 mandatov kandidatom uspešnih list s preseženim štiriodstotnim pragom ob upoštevanju sorazmernega načela imeti odločilno vlogo doseženo mesto kandidata na volitvah v volilne okraje. Sicer pa si avtorji kombiniranega volilnega sistema še vedno zelo želimo objave korektne in konkretne primerjave med predlogom kombiniranega volilnega sistema in omenjenim predlogom Zaaba ter javne razprave o razlikah med njima.

Razlog za odpor do predloga o kombiniranem volilnem sistemu je predvsem ta, da (nekateri) stranke volivcem nočejo omogočiti dveh glasov (enega za osebnost kandidata, enega za listo), kar bi res dalo volivcem odločilnejšo vlogo pri izbiri ustrežnejše sestave državnega zbora.

V sedmem gradivu, evidenci zapisa seje državnega zbora dne 21. 11. 2014, vključno s stališči predlagatelja, ONZJULS, vlade, in poslanskih skupin, so navedeni tudi izidi glasovanja na seji. Z glasovanjem je 48 poslancev (z imeni in priimki) strank SMC, Desus, SD in Zaab kot »predstavnikov vsega ljudstva, ki niso vezani na nikakršna navodila« (1. odstavek 82. člena ustave RS), v nasprotju z glasovi poslancev SDS, NSi, ZL in narodnosti po zapisu v Delu »poslalo predlog o kombiniranem volilnem sistemu v smeti oziroma na smetišče zgodovine«.

In kam so poslali pravico državljanov odločati o poslancih?